

Strukturne osnove mljekarske privrede Evropske zajednice*

Darko ŠKRINJAR, dipl. ing., »Dukat« Zagreb

Pregledni članak — Review
Prispjelo: 1. 7. 1990.

UDK: 65.011.4

Uvod

Od osnivanja Evropske zajednice (EZ) 18. travnja 1951. u Parizu pa sve do danas struktura mljekarske privrede EZ stalno se mijenja. Istodobno dolazi do osnivanja raznih tijela EZ. Tako se 25. ožujka 1957. osniva Skupština EZ, iz koje će nastati današnji Evropski parlament u Strasbourgu. Sklapa se sporazum o osnivanju EZ čiji je cilj stvaranje zajedničkog evropskog tržišta. Godine 1960. osniva se Evropski socijalni fond, a 1962. starta zajednička POLJOPRIVREDNA POLITIKA. 1968. ukinute su zajedničke carine. Godine 1975. osniva se FOND ZA REGIONALNI RAZVOJ. U prosincu 1978. ustanovljuje se evropska moneta i monetarni sistem ECU (European Currency Unit). 1985. sačinjava se Evropski program tehnološkog razvoja (EUREKA). U veljači 1986. 12 članica EZ potpisuje »Jedinstveni Evropski akt« o potpunom ukidanju unutarnjih granica i širokoj integraciji do 1. siječnja 1993. godine. U ožujku 1988. sačinjena je klasifikacija razvijenosti regija svih država članica EZ u kojoj se prvi put nije vodilo računa o nacionalnim granicama, nego se radilo pod pretpostavkom »Evropa bez granica« (odnosi se na 12 članica EZ).

Faktori koji utječu na strukturu mljekarske privrede

Da bismo mogli sveobuhvatno pratiti strukturu i strukturne promjene u EZ i u pojedinim državama-članicama EZ, moramo upoznati faktore koji izravno utječu na strukturu mljekarske privrede, a to su:

1. Položaj mljekarske privrede unutar narodne privrede države-članice EZ;
2. sirovinska osnova mljekarske privrede pojedinih država-članica EZ;
3. sakupljanje i transport sirovog mlijeka;
4. obrada i prerada mlijeka u mljekarskoj industriji;
5. regulacija tržišta mljekarske privrede te
6. znanost, istraživanje i razvoj svih područja mljekarske privrede.

EZ, kao i evropsko tržište, traži jasne i nedvosmislene odgovore na svih šest postavljenih faktora. Ona traži, ali i dobiva, odgovore od svoje znanosti, koja je locirana i koncentrirana u institutima za istraživanje i razvoj mljekarske privrede u svakoj od država-članica EZ. Broj problema od osnutka EZ pa sve do danas nije se smanjio. Članice EZ (12) svoje odnose reguliraju putem Komisija EZ, tj. zajednički donesenim zakonima, propisima, regulama, uredbama i odredbama. Svi instituti i znanstveni zavodi za istraživanje i razvoj

* Referat održan na XXVIII simpoziju mljekarske industrije, Opatija, 1990.

mljekarske privrede država-članica EZ nalaze se izravno u nadležnosti Ministarstva za poljoprivredu. Oni su orijentirani tako da državi, kao i komisijama pri EZ, stoje uvijek na raspolaganju. Prije donošenja bilo kakvih zakona i odluka, stavljaju na raspolaganje više mogućnosti za pojedina područja.

Instituti za istraživanje i razvoj mljekarske privrede država-članica EZ predstavljaju koncentraciju plodova srca i uma, koncentraciju najsvremenije tehnike i tehnologije, koja stoji na raspolaganju u svijetu suvremenoj i slobodnoj znanosti. Ta znanost daje svoje prijedloge državnim ministarstvima i svojim vladama, kao i vladi i parlamentu EZ, koji na osnovi tih i takvih prijedloga donose tada zakone. Međutim odgovori na mnoga pitanja ne mogu se dobiti na temelju razmatranja samo pojedinih funkcija i dijelova mljekarske privrede, već moraju uključivati sva područja iste, koja integriraju cijelu mljekarsku privredu. Nastojati ćemo ukratko objasniti međuzavisnost struktura kao i strukturnih promjena mljekarske privrede zajedničkog tržišta EZ, koje je internacionalizirano i potpuno slobodno za kretanje roba, kapitala, zaposlenja i osoba. Treba posebno podvući da je izvršena potpuna podjela politike, posla i znanosti. Težnja za gospodarskom racionalnošću dovodi do stalnog prestrukturiranja, kao i do zajedničkih programa znanstvenog, tehničkog i tehnološkog razvoja, EZ je dokaz da se ne može u bilo koje ime pokušati zaustaviti vrijeme i napredak. Sada se mljekarska privreda EZ nalazi u središtu procesa prilagođivanja zajedničkom i jedinstvenom tržištu čiji je rok siječanj 1993. godine. Mljekarska privreda priključuje se ostalim industrijama, ona je dio prehrambene industrije i povezana je i s poljoprivredom. No, za izgradnju jednog takvog sistema kao što je EZ bilo je potrebno 30 godina.

Sirovinska osnova mljekarske privrede EZ

Kriteriji za određivanje sirovinske osnovice jesu: veličina stada krava muzara u odnosu na raspoložive veličine poljoprivrednih obradivih površina, ukupan broj držača—uzgajivača, količina proizvedenog sirovog mlijeka u kg, postotak mliječne masti, stanje po regijama, kontrola, selekcija, pasmine i njihova produktivnost, količine koje se prodaju po mljekarama, mljekarska gustoća, način ishrane i držanje muznih grla, godišnja predaja mlijeka po proizvođaču i državi-članici EZ.

Sakupljanje i transport sirovog mlijeka

Obuhvaća sve djelatnosti od mužnje do skladištenja sirovog mlijeka u mljekarama. Ovdje se utvrđuje optimalan sistem, najracionalniji i gospodarski opravdan. Koji će sistem biti izabran, ovisi o više faktora: gustoći proizvođača, strukturi proizvođača, količini mlijeka, proizvodnom programu mljekare, veličini odnosno kapacitetu mljekare, udaljenosti, vrsti i kakvoći puteva i cesta. Struktura otkupnog područja, kao i model sakupljanja i transporta sirovog mlijeka uveliko utječu na cijene i ekonomičnost u cijeloj mljekarskoj privredi. Na osnovi zakonom određenih kvota za proizvodnju sirovog mlijeka, broj muzara se smanjuje u svim državama EZ, no uslijed povećanja mliječnosti i postotka masti dolazi i do povećanja količine sirovog mlijeka. Dolazi

do promjena u strukturi (veličini i količini) držanja krava muzara, do koncentracije i povećanja veličina muznih stada. Iz godine u godinu smanjuju se prava na proizvodnju sirovog mlijeka, a time i na isporuku mljekarama, sve na osnovi zakonom određenih kvota. Time dolazi i do prisilnog smanjenja proizvodnje sirovog mlijeka. Nakon dinamičnih i izdašnih financijskih sredstava »Zelenog plana« za povećanje proizvodnje sirovog mlijeka iz 1956. godine, proizvodnja se smanjuje na osnovi zakona o kvotama za sirovo mlijeko donesenog 1984. godine. Usljed toga dolazi i do stalnog prestrukturiranja svih područja u mljekarskoj privredi.

Obrada i prerada mlijeka

Na tržištu EZ u mljekarskoj industriji se vodi vrlo jaka konkurentska borba. Budući da se poboljšanje strukture mljekarske industrije ne može odvijati samo, na raspolaganje su stavljena određena financijska sredstva »Zelenog plana«. Time se provodi projektiranje, racionalizacija te poboljšanje strukture mljekara. Kriteriji su slijedeći: koncentracija, racionalizacija, poboljšanje strukture specijalizacijom proizvodnog programa, poboljšanje iskoristivosti instaliranih kapaciteta mljekara, optimalizacija lokacije u regiji i u državi, te veličina otkupnog područja, količina ulaznog sirovog mlijeka, broj zaposlenih i cijena koštanja proizvoda. Došlo je do napuštanja manjih mljekara, kao i do koncentracije mljekara, povećanja kapaciteta, specijalizacije, racionalizacije, fuzije poduzeća, podjele rada, optimalnih veličina mljekara, kao i optimalnih veličina tehnoloških linija. Provodi se fuzija istraživanja te marketinga i laboratorija. Npr. na osnovi financijske pomoći iz sredstava »Zelenog plana« za strukturno poboljšanje i promjene u mljekarskoj industriji u SR Njemačkoj nastupile su promjene u broju, kao i kapacitetima mljekara: 1945. godine bilo je 4.850 mljekara, 1950. godine 3.401 mljekara, 1955. godine 3.153 mljekare, 1960. god. 2.758 mljekara, a 1965. godine 643 mljekare. Dakle, za 20 godina napušteno je i zatvoreno 4.207 mljekara, dok je istodobno u 643 preostale mljekare povećana ulazna količina sirovog mlijeka te produktivnost i rentabilnost, a time i profit. Sve se to provodi isključivo na osnovi stručnih elaborata sačinjenih u savezним institutima za istraživanje i razvoj mljekarske privrede, uz pomoć elektroničkih modela, a bez čega ministarstva za poljoprivredu i banke ne odobravaju financijska sredstva iz »Zelenog plana«. Kako prije, tako i danas planira se 15 godina unaprijed. Rješavaju se svi problemi, kao npr. građevine, strojevi, uređaji, broj zaposlenih itd. Najbitnije je da se izgradnjom nove mljekare postiže gospodarska opravdanost.

Regulacija tržišta mlijeka i mliječnih proizvoda

U državama-članicama EZ, u kojima je tržište izričito liberalno, postoje određene odredbe, uredbe i propisi koji se odnose na određene poljoprivredne proizvode. Potreba takvih zahvata (a oni se, kao i zakoni i pravila mijenjaju i prilagođuju potrebama) proizlazi iz činjenice da poljoprivreda općenito, a i dio mljekarske privrede postupno zaostaje za razvojem ukupne narodne privrede, što rezultira disparitetom u dohotku, nasuprot ostalim područjima narodne privrede. Odstraniti tu razliku ili je u najboljem slučaju smanjiti, naj-

važniji je cilj svih nacionalnih regulacija tržišta u svim zemljama-članicama EZ. Nacionalni zahvati za postizanje tog cilja razlikuju se u državama EZ, budući se mora voditi računa o specifičnostima.

Tako je osnovana i Centrala EZ za praćenje i kontrolu produktivnosti u sklopu Evropskog ekonomskog savjeta, kao i Komisija EZ ekonomskog udruženja. Svaka članica EZ šalje svoje prijedloge navedenim ustanovama. Tu se donose odluke i zakoni, i to isključivo na osnovi sustavnog pristupa i na znanstvenim osnovama.

Znanost, istraživanje i razvoj mljekarske privrede EZ

Svaka država-članica EZ ima svoj državni institut za istraživanje i razvoj mljekarske privrede s odgovarajućim zavodima za proizvodnju sirovog mlijeka, za higijenu, mikrobiologiju, fiziku, kemiju, tehnologiju, strojarstvo, gospodarstvo i tržište. Tu je obavezno biblioteka i arhiv, elektronska obrada podataka (EOP), pokusne staje i pokusna dobra.

Broj problema nije se smanjio, a u mljekarsku privredu ugrađene su mnoge znanosti. Instituti surađuju sa IDF (International Dairy Federation), te zajednički donose internacionalne propise, norme i zakone. Istraživanja i razvoj u službi su savjetodavnog organa, koji određenim ministarstvima i vladi predlažu rješenja za određena područja mljekarske privrede. Sadašnja mljekarska privreda EZ nalazi se između subvencija i zabrana. Dugogodišnje subvencije u vrijeme kada su se članice EZ borile za što veću proizvodnju sirovog mlijeka, naučile su proizvođače da pomalo zanemaruju konkurenciju, već su državne rezerve uvijek otkupljivale sve proizvedene količine i skladištile ih na teret državnog fonda. Sada se dosta teško prihvaćaju određene kvote za proizvodnju sirovog mlijeka i različite zaštitne mjere. Zaokret je dosta radikaln. Smanjuju se oranice, mliječna stada, otkup mlijeka. Iz poljoprivrednog budžeta EZ više se ne subvencionira proizvodnju sirovog mlijeka, već njegovo napuštanje. Vremena se mijenjaju. Ništa nije stalno. Međutim, ništa se ne provodi silom, već promjene regulira tržište odnosno konkurencija. Princip konkurentnosti je u tome da jedna vrsta može samo onda preživjeti ako ima najmanje jednu životno važnu funkciju bolje iskorištenu no njegov protivnik. U mljekarskoj privredi EZ bit će sve manje intervencijskih financijskih pomoći. Sve je to isključivo gospodarska problematika. A u gospodarstvu nije ništa stalno, sve se neprestano mijenja, jer je to uvjet razvoja i napretka.

Pred našim očima rađa se svjetski gospodarski div sa oko 360 milijuna stanovnika, uz osnovno pravilo da je opći interes, interes EZ, jači od pojedinačnog. No još je potrebno izjednačiti i ujediniti zakonske i druge propise. Suočeni smo s pojavom EVROPE od 1. siječnja 1993. godine, koja će postati ne samo ravnopravni partner i konkurent, nego u mnogim stvarima možda i nadmoćna svjetska gospodarska sila.

Najvažniji utjecajni faktori zajedničkog tržišta EZ jesu:

1. povećanje internacionalizacije tržišta;
2. izjednačavanje propisa i zakona za živežne namirnice,
3. koncentracija trgovina živežnim namirnicama;
4. razlike i promjene strukture mljekarske privrede;

5. sociodemografske promjene;
6. trend u području držanja i ponašanja potrošača;
7. povlačenje EZ iz zaštite tržišta;
8. smanjenje sirovinске osnove određivanjem kvota za sirovo mlijeko;
9. smanjenje i nastajanje razlika u cijenama sirovog mlijeka i sirovinama, kao i repromaterijalima u proizvodnji i obradi mlijeka.

Za provedbu zakona nadležan je Evropski sud u Luxembourggu. Koncentracija trgovina živežnim namirnicama u pojedinim zemljama EZ je proces kojim je mljekarska privreda već godinama suočena. No, danas imaju šanse samo takve mljekare, koje od velikih trgovačkih grupacija primaju velike narudžbe za izvanregionalnu opskrbu tržišta, te koje tim narudžbama mogu zadovoljiti, količinski a posebice kakvoćom. To je dovelo do razvoja i promjene strukture mljekarske industrije EZ da se, slično kao i trgovina živežnim namirnicama, koncentrira, specijalizira, optimalizira tehničko-tehnološke linije i poveća prodaju u milijardama ECU-a godišnje. Na taj način realizira se eurostrategija, što znači da jedno poduzeće opskrbljava jedinstveno tržište Evropske zajednice, a u mnogim slučajevima i tržišta zemalja Trećeg svijeta svojim, kao i proizvodima svojih manjih poduzeća. No to zahtijeva i određenu veličinu poduzeća. Alternativa za eurostrategiju je segmentirana strategija, koju će zastupati srednja i manja poduzeća, istih mogućnosti, no koja će također kakvoćom i asortimanom svojih proizvoda morati zadovoljiti kupca. Tako dolazimo do »europroizvoda«, »eurocijene«, »eurologistike«, i »eurokomunikacijskog sistema i strategije«. Od sada pronalaženje vlastite gospodarske osnove, organizacije i snage, jest zadaća, koju će svako poduzeće, odnosno područje cjelokupne mljekarske privrede EZ, što je brže moguće morati uzeti u razmatranje ukoliko želi opstati na ovom velikom tržištu.

Literatura

Veröffentlichungen der Bundesanstalt für Milchforschung Kiel von 1950 — 1990 Kieler Milchwirtschaftliche Forschungsberichte